

EMONSKI JUBILEJ

Sonja Petru, *Emonske nekropole, odkrite med leti 1635—1960* (Katalogi in monografije, 7), Ljubljana, Narodni muzej, 1972, 4°, 178 str., CXIX tabel, 2 prilogi.

Ljudmila Plesničar-Gec, *Severno emonsko grobišče* (Katalogi in monografije, 8), Ljubljana, Narodni muzej, 1972, 4°, 272 str., CCXXV tabel, 2 prilogi.

Ko so se na levi in desni ob cesti začeli vrstiti grobovi, je popotnik, ki se je bližal Emoni s celejske strani in že nekaj časa gledal v dalji na jugu mestno obzidje, presodil, da ga še kaka milja loči od mestnih vrat. Antičnemu človeku so bili grobovi ob cesti pred mestom nekaj naravnega, zato verjetno niso napravili nanj vtisa, kot ga napravi na popotnika danes na primer *via Appia*, a vendar se je ta ali oni na zadnjem delu svoje poti do Emone zamislil. Med cipresami in brezami, ki so z obeh strani šeleste senčile cestni tlak, so stali spomeniki pestrih geometričnih oblik in kompozicij z nagrobnimi napisi, statuami in bloki iz podpeškega apnenca in moravškega peščenjaka, krasili so jih simbolični ornamenti s tematiko o večnem življenju. Grobne parcele uglednih familij so bile obdane s kamnito ograjo. Tod in tam se je v senci skrival sedež za svojce, da so posedeli, kadar so ob obiskih grobov obujali spomine na minulo sožitje. Z napisov je popotnik razbiral imena, starost in službe v miru počivajočih Emoncev, mestnih sodnikov, svečnikov, mestnih pisarjev, zdravnikov, žen, otrok; in videl tudi številne žare poslov in služinčadi uglednih družin. Postajal je, gledal, čital, se končno znašel pred visokim obzidjem in stopil v Emono skozi porto pretorijo.

In arheologi? Malce grozljiv, malce obešenjaški prizvok ima dejstvo, da se arheologi ob odkritju antičnih grobov razveselijo, jih polni pričakovanja odkopavajo, doživljajo ob pridatkih v njih pogosto vesela presenečenja in se seveda veselijo tudi publikacij o njih, saj prav te omogočajo študij in reševanje cele vrste arheoloških in historičnih problemov. Tako pomenita oba kataloga emonskih nekropol za arheologe vesel dogodek, jubilej mimo katerega ne kaže iti molče.

V Ljubljani se je muzejska zbirka k sreči ustanovila že leta 1821. Odtlej so najdbe sistematično shranjevali. Priložnostnih ali organiziranih izkopavanj emonskih pokopališč je bilo po tem času mnogo. Kolikor je bilo mogoče, so evidentirana v uvodu h katalogu najdb, ki ga je sestavila Petrujeva in ki je posvečen izkopaninam do 2. svetovne vojne, medtem ko katalog Plesničarjeve obsega v glavnem povojne najdbe.

Avtoricama smo hvaležni. Enako risarkam, ki so se požrtvovalno posvetile vsakemu še tako neznatnemu predmetu in ga plastično predočile; njih delo k uspehu knjige je neprecenljivo. Delo, ki so ga vsi opravili, je bilo utrujajoče in zamudno. Lotili so se ga bili pred 1. svetovno vojno že Franc Nowotny in Walter Šmid, med obema vojnama Rajko Ložar, in po vojni celo podpisani. Realizacijo projekta jim je preprečila ali težavnost sa-

mega dela ali življenjske prilike ali druge naloge, tako da so odstopili, preden so mogli kaj predložiti. Petrujeva in Plesničarjeva sta ogromno delo opravili v splošno korist. Ne morem reči, da se obeh publikacij ne drži nekaj hib, kot jih nujno v večji ali manjši meri izkaže vsak človeški izdelek, in o katerih se bo na straneh tega glasila še diskutiralo; upam, da stvari v korist, ker je v znanosti edino prava pot na napake pokazati in jih popraviti, preden nastane večja škoda oziroma preden se morda v še hujši obliki ne ponove v drugih delih.

A še bolj bodo odsevale na teh straneh in v mednarodnih znanstvenih delih poslej v študiju rimske stvarne kulture odlike tega dela: plastično predloženo ogromno gradivo. Knjigi se bosta nedvomno uvrstili med stebre-nosilce, ki bodo nosili dobršen del arheološko analitičnega sklepanja in študija o rimski dobi v srednji Evropi in zahodnem Balkanu.

V prvem katalogu sledi po orientacijskem uvodu in pregledu slovstva (nepopolno) historiat najdb, ki bi moral biti bolj dokumentiran in bolj sistematičen. Poglavje o načinih pokopov je pregledno in zanimivo, opremljeno s posebej koristnima preglednima tabelama ter karto lege rimskih grobišč v Emoni, za katero bi želeli, da bi bila lepša, nazornejša in jasnejša. Odstavek o topografiji grobišč je seveda osnovnega pomena, vendar bralcu ne da dokončnega pregleda, ki ga potrebuje, čeprav je zanimiv in — naj poudarim — doslej najizčrpnejši, kar jih imamo. Opis grobov in najdb sledi po enotah, kakor so bile izkopane. To ustvarja določeno nepreglednost, ki je do neke meje pogojena s tem, da imamo ponekod le ostanke dokumentacije, oz. da je ta izgubljena, delno spet najdena po beležnicah več generacij arheologov (nekateri je dal na razpolago tudi graški Joanneum). Tudi zaradi fragmentarnosti gradiva je ostalo dosti nejasnosti. Vendar bi se dala celota tako obdelati in sortirati, da bi dobili monolitno in sistematično obliko bogatega gradiva kar bi vsekakor bilo lepše. Ves tekst je v nadaljnjem preveden na nemško (J. Golias), kjer so številni opisi kondenzirani na minimum, kar delu ni v škodo. Risbe, ki predstavljajo polovico knjige, so skrbne in nazorne, elegantne (risala Ivan Ribič in Hanka Štular). Težko, da bi ob njih kdo spregledal, koliko potrpljenja in spretnosti je vložene vanje. V zaključnem žepku sta dve situacijski prilogi.

Drugi katalog nas na platnicah znotraj preseneti z reliefnim zemljevidom jugozahodne Slovenije z nekaj redkimi antičnimi mesti in postojankami, od katerih je *Tergeste* pomaknjeno globoko v morje, *Caprae* — Koper (pisano neobičajno *Capris*) so nasprotno globoko v kopnini in daleč od obale, *Ad Pirum* in *Tarsatica* sta brez znaka. V uvodu obravnava Plesničarjeva sumarno topografijo svojih izkopavanj (1960—1970), nakar daje formalni pregled oblik pokopov. Katalog (977 številčk), ki sledi, prinaša opise posameznih grobov, oštevilčenih v topografskem redu in s popisom inventarja. Sledi angleški prevod celotnega teksta (prevajalki: Jill Košak, Anna Čeh), kar odpira vse gradivo svetu. To je velika odlika obeh knjig. Naslednjo polovico dela zavzemajo tabele z risbami grobov in pridevkov, ki so oštevilčene in usklajene z opisom gradiva (risala Tatjana Krasovsky). Na kraju je barvno reproduciranih nekaj steklenih posod. V zaključnem žepku sta prilogi; na prvi sta risbi dveh v profilu prerezanih grobov, na drugi situacija tiste sekcije severne nekropole, ki jo je odkopala Plesničarjeva.

Skupno je v obeh katalogih objavljenih okrog 3000 grobov s kakimi 15000 pridevki, katerih časovni razpon sega od pričetkov 1. do 4. (ali začetkov 5.) stoletja po Kr. s težiščem na prvih dveh stoletjih. Teoretično računam, da je poprečno v številu vključenih 10 generacij, da pade na eno po 300 grobov, da nam to gradivo ponazarja torej okoli 20% prebivalstva Emone ene generacije, če predpostavimo, da je mesto štelu poprečno po 2000 ljudi. Te aproksimacije seveda ne držijo, ne le zato, ker delajo z ne povsem sigurnimi podatki, marveč, ker slučaj tudi ni dovolil enakomerne porazdelitve gradiva na stoletja in generacije. Toliko bolj previden mora biti arheolog pri svojih nadaljnjih kalkulacijah o populaciji mesta, ki jih sedaj oba kataloga omogočata. Te študije in vrsta drugih, ki se počasi pri-

pravljajo, bodo končno odprle to ogromno torišče za historično proučevanje. Pričakujemo, da bo dajalo podatke o tvorni kulturi in njenem razvoju, o obrtniškem delovanju v mestu in trgovini, o predstavnem svetu prebivalcev, predvsem v odnosu do religije in smrti, o standardu življenja, delno o socialnem in ekonomskem položaju mestnih naseljencev in zunanjem izgledu antične nekropole.

Malo je mest v Srednji Evropi in na Balkanu, ki so tolikšno rimsko gradivo predložila znanstvenemu svetu v nadaljnje preučevanje. Mnogo imamo mest, ki analogno gradivo kopičijo po muzejih, stroka pa nima od njega skoraj ničesar, kajti malone nemogoče je, da bi raziskovalec potoval od ene do druge zbirke in si gradivo izpisal in izrisal. Torej so tisti muzeji, ki se ne trudijo za sistematično objavo gradiva, za znanost skoraj mrtvi oz. jo zavirajo. Moramo podčrtati, da sta Narodni in Mestni muzej v Ljubljani vzgledno delovala, vkljub stalnim finančnim zaprekam in težavam. Zlasti Narodni muzej se je, — če zgoraj omenjene vloge vzamemo v širokem smislu — pokazal naprednega kot malokateri muzej. Vrhu tega pa — naj omenim — je skupaj s SAZU še sprožil akcijo izrisovanja gradiva s slovenskega prostora, ki je hranjeno na tujem, da bi tudi to postalo dostopno za znanstveno proučevanje. Če bi obe akciji lahko napredovali, bi utegnili v razmeroma kratkem času predložiti vse doslej izkopano gradivo v Sloveniji v kakih 30 knjigah. Tako bi bilo obširno gradivo dostopno za študij kjerkoli na svetu in s tem bi ta študij pomaknili za dober korak naprej. Slovenci pa bi lahko bili srečni, kajti premagali bi stagnacijo, ki je znanosti eden najhujših sovražnikov.

Jaroslav Šašel